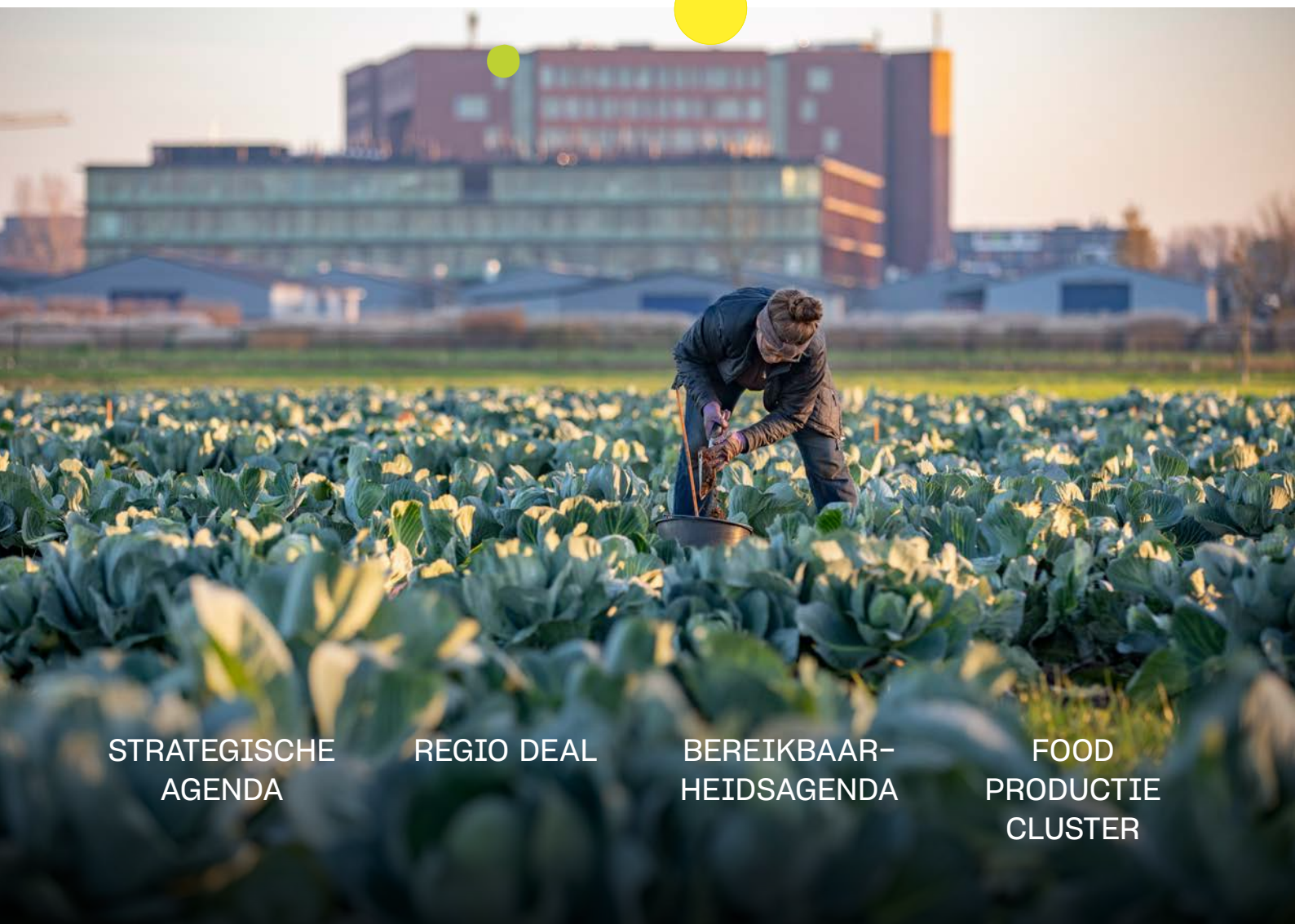

GROEI #2

STRATEGISCHE
AGENDA

REGIO DEAL

BEREIKBAAR-
HEIDSAGENDA

FOOD
PRODUCTIE
CLUSTER

René Verhulst
Voorzitter van
Regio Foodvalley

Regiodeal

REGIO FOODVALLEY GROEIT VERDER!

Regio Foodvalley is volop in beweging. Als voorzitter ben ik bij veel van die ontwikkelingen betrokken. Soms achter de schermen en soms heel zichtbaar voor iedereen. Verreweg het belangrijkste nieuws van de afgelopen tijd gaat over de Regio Deal. Beide provincies, de gemeenten van de regio en het rijk investeren de komende jaren samen met vele maatschappelijke partijen om hele grote stappen te zetten op het gebied van gezonde voeding en duurzame productie. Het rijk draagt hier maar liefst 20 miljoen aan bij. Ik ben dan ook erg dankbaar voor alle betrokkenen die hebben meegewerkt aan het uitwerken van de plannen. En nu gaan we aan de slag met de uitvoering. Daar gaan ondernemers, onderzoekers en inwoners de komende tijd veel meer van horen.

Een andere grote ontwikkeling van de afgelopen tijd is dat de uitstraling van Regio Foodvalley is vernieuwd. Dit komt voort uit de geïntensiveerde samenwerking met Foodvalley NL, de organisatie die zich richt op het realiseren van innovaties bij voedselproducerende bedrijven. Ook deze editie van Groei! is in de nieuwe huisstijl gemaakt: lekker fris en goed passend bij de ambities die we in de regio samen hebben.

Behalve de Regio Deal en de nieuwe huisstijl gebeurt er ontzettend veel meer in de regio. In deze Groei! leest u daar alles over. Van een nieuwe toekomst voor boeren in onze regio, tot een mooi initiatief in het noorden van onze regio waarbij MBO-leerlingen kennis maken met, en bij, foodbedrijven: de Food Academy in Nijkerk. Veel leesplezier toegewenst! •

FOOD PRODUCTIE CLUSTER	04
NIEUWE HUISTIJL FOODVALLEY EN REGIO FOODVALLEY	07
STRATEGISCHE AGENDA	08
INTERNATIONALISERING	11
MANIFEST VAN SALENTEIN	12
ENERGIEVISIE	14
HAALBAARHEIDSTUDIE INSECTEN EXPERTISECENTRUM	16
BEREIKBAARHEIDSSAGENDA	18
REGIO DEAL	21
RESTAURANTS VAN MORGEN	24
EXPERTTAFELS	26
INNOVATIEMONITOR	28
VERANTWOORDING WERKPROGRAMMA'S	30

In 'Groei' wordt twee keer per jaar de voortgang beschreven van de resultaten van Regio Foodvalley. In deze editie zijn twaalf projecten uitgelicht aan de hand van interessante interviews. In het schema op pagina 30-31 staat de voortgang van de werkprogramma's. In de volgende editie wordt ook de voortgang van de Strategische Agenda meegenomen. Technische vragen over deze verantwoording kunnen worden gesteld worden aan de genoemde projectleiders of bij het regiokantoor door een mail te sturen naar info@regiofoodvalley.nl

Mbo-leerlingen voeding en gezondheid aan het Aeres College zijn onder de indruk van de distributielijnen van Arla Foods in Nijkerk.

Ze reageren een beetje onwennig als ze een groene overall aan moeten, en een mutsje om hun haar te bedekken. Maar vooral is het moeilijk om - al is het maar voor de tijd dat de rondleiding duurt - afstand te doen van hun mobiele telefoons. Dat is niet zo gek onder 14- en 15-jarigen, dus ook niet onder deze groep mbo-leerlingen voeding en gezondheid aan het Aeres College in Nijkerk. Toch zullen ze wel moeten. Ze gaan de productielocatie van Arla Foods in Nijkerk bezoeken en dan staat hygiëne voorop. Arla maakt biologische en lactosevrije zuivelproducten en in Nijkerk worden ook Melkunie-producten gemaakt. Als ze hun handen gewassen en gereinigd hebben, stappen ze de eerste hal binnen en zijn ze onder de indruk van de distributielijnen waar tot wel veertienduizend pakken per uur doorheen gaan.

Tekst: Leendert Douma | APA Tekst
Fotografie: Sjef Prins | APA Foto

Het bezoek is om leerlingen te interesseren in een bijzonder initiatief. In de jacht op de arbeidskrachten van de toekomst gaat volgend schooljaar de Food Academy Nijkerk van start. Daarin werkt Aeres College samen met lokale ondernemers. De bedrijven die participeren in Foodacademy zijn - naast Arla Foods - Bieze Food Group, Pepernotenfabriek Van Delft, Struik en ambachtelijke bakker Harrie van Looijengoed. Door een combinatie van leren en werken in de praktijk, kunnen leerlingen ontdekken welk bedrijf goed bij ze past. Maarten Kruisselbrink, Adviseur Food Production Cluster Nijkerk, en Jauke van de Beek, HR Business Partner NL/BE van Arla Foods leggen uit.

Kruisselbrink deed in opdracht van de gemeente onderzoek naar de behoeften in het foodcluster rond Nijkerk. "Je hebt de WUR in Wageningen en het WFC in Ede, maar hier aan de noordkant van Regio Foodvalley worden de producten gemaakt. En daar heb je ook kennis voor nodig", zegt Kruisselbrink, "met name op mbo-niveau." De afgelopen tien jaar is het aantal banen in het gebied met een derde gegroeid, en dat in tijden van crisis. Maar dat leidt tot een grote vraag naar goed geschoolde arbeidskrachten. Er is vooral behoefte aan operators, technische en logistieke medewerkers. Maarten Kruisselbrink: "Dit project begon met de vraag 'waar lig je als directeur wakker van?'. Dat bleek de beschikbaarheid van de juiste mensen te zijn."

Jauke van de Beek kan dat onderschrijven. "Vroeger, en in sommige gevallen nog steeds, werkten mensen een leven lang bij Arla", zegt hij. "En hun kinderen ook. Bij deze groep

zie je een hoge betrokkenheid. De komende jaren zien we een steeds grotere uitstroom door pensionering van deze werknemers. Door studenten en medewerkers op jonge leeftijd aan ons te binden en te investeren in hun ontwikkeling, kunnen wij die betrokkenheid en kwaliteit opvangen. Food Academy Nijkerk biedt daar een mooie kans toe."

De leerlingen schrikken even als ze zien dat een pak scheef valt en de robotarm dat niet meteen doorheeft. Die blijft nog even pakken neerzetten, waardoor de stapel in elkaar zakt en de yoghurt op de vloer loopt tot er snel een medewerker ingrijpt. Gelukkig is er niet zoveel verloren gegaan. Een hele enkele keer gebeurt dit, legt Gerwin Hoogeveen van Arla uit. "Wat gebeurt er met de pakken die kapot zijn?", vraagt een van de leerlingen. "Vroeger gooiden we die weg. Nu maken we daar varkensvoer van", is het antwoord. "En komt er nu geen achterstand in de planning?", vraagt de 15-jarige Romy van Leeuwen. Nee, want dit soort incidenten is meegenomen in de berekeningen, dus het heeft geen gevolgen voor de voortgang.

Food Academy Nijkerk biedt ook een kans voor zij-instromers met een andere achtergrond dan de voedselsector. Voor jong en oud speelt eigenlijk hetzelfde: het is vooral de onbekendheid die een drempel vormt om in de food-industrie te gaan werken. Dus moet je mensen naar binnen halen, vinden Kruisselbrink en Van de Beek. Maarten Kruisselbrink: "Van buiten zien deze bedrijven er uit als een

Food Academy Nijkerk

JONGEREN ENTHOUSIAST MAKEN VOOR INDUSTRIE EN AMBACHT

gesloten doos. Dat kan ook niet anders, maar eenmaal binnen zie je dat het machtig interessant is!" Jauke van de Beek zag het onlangs nog bij een medewerker die, na een tijd in een callcenter, bij Arla kwam werken. "Er ging een wereld voor hem open. Nu weet hij dat hij hierin verder wil."

Romy van Leeuwen en de 14-jarige Hanneke Doppenberg vinden de rondleiding interessant, zo vertellen ze tussendoor, maar ze zien hun toekomst op een ander vlak. Romy wil in het hotelwezen gaan werken en Hanneke lijkt de politie wel cool. Ze koos voor deze opleiding omdat de vakken pasten bij het werk dat ze al doet. Ze helpt haar ouders in de catering. Het animo voor werken in de food-industrie is wisselend binnen de groep, zo blijkt ook in de nabespreking. Er zijn leerlingen die heel enthousiast zijn. Opvallend is dat veel meisjes geïnteresseerd zijn in de techniek bij Arla. Maar er heerst soms ook een verkeerd beeld. "Werken in een fabriek, dat is toch zwaar onderbetaald?", vraagt een leerlinge. Maar dat kan Jauke tegenspreken. "Dat is misschien in het buitenland zo, maar hier zeker niet." ●

Wie wil meedenken over de toekomst van de foodsector in Nijkerk en omgeving, kan zich melden bij een van de bedrijven van de ko-lopersgroep of bij Maarten Kruisselbrink: m.kruisselbrink@nijkerk.eu.

“Vroeger, en in sommige gevallen nog steeds, werkten mensen een leven lang bij Arla”

In de jacht op de arbeidskrachten van de toekomst gaat volgend schooljaar de Food Academy Nijkerk van start.

Nieuwe huisstijl

FOODVALLEY: EEN IJZERSTERK MERK

Logo, website en uiteraard dit magazine Groei, hebben met de nieuwe huisstijl van Regio Foodvalley een frisse en krachtige uitstraling gekregen. Deze vernieuwing staat niet op zichzelf, maar komt voort uit een nauwe samenwerking met Foodvalley NL (stichting Foodvalley). Door marketing en communicatie meer te stroomlijnen, wordt het merk Foodvalley verder versterkt en kunnen beide organisaties samen meer aandacht genereren.

Tekst: Alice van Schuppen | APA Tekst

Foodvalley is het kennisintensieve agrifood ecosysteem in Nederland waar vele bedrijven van startups tot en met multinationals en kennisinstellingen samen werken aan innovatieve oplossingen, gezonde voeding en duurzame productie. Waar Regio Foodvalley de samenwerking omvat tussen regionale overheden, ondernemers, onderwijs- en kennisinstellingen, versnelt Foodvalley NL innovatie en economie door bedrijven met kennisinstellingen, overheid en onderwijs binnen en buiten Nederland met elkaar te verbinden. Regio Foodvalley richt zich met name op het bevorderen van het vestigingsklimaat, Foodvalley NL op het verbinden van kennis en internationalisering om tot nieuwe economie te komen.

Beide organisaties hebben een licentie voor het gebruik van de merknaam Foodvalley en voeren sinds 1 oktober een nieuwe en op elkaar afgestemde huisstijl. Deze hebben dezelfde 'look and feel', maken duidelijk dat de twee organisaties bij elkaar horen, maar zorgen tegelijkertijd dat de eigen identiteit behouden blijft. Zo verwijst in het logo van Regio Foodvalley het stippenpatroon naar de regio. De stippen verbeelden ook het netwerk van samenwerking tussen de verschillende partijen.

De nauwere samenwerking op het gebied van marketing en communicatie tussen Regio Foodvalley en Foodvalley NL is een volgende stap in het versterken van het merk Foodvalley samen met andere organisaties binnen het ecosysteem op regionaal, nationaal en internationaal niveau. 'Shaping the future of food', is de nieuwe pay-off en maakt duidelijk waar Foodvalley voor staat. Intensiever samenwerken vergroot de zichtbaarheid en is ook efficiënter. Onderwerpen met een duidelijke 'foodfocus', zullen vaker gezamenlijk worden gecommuniceerd. Daarnaast is er een nieuwe, gezamenlijke internetportal www.foodvalley.nl, van waaruit bezoekers steeds makkelijker hun weg kunnen vinden in alle organisaties en activiteiten die de toekomst van duurzaam en gezond voedsel vormgeven. ●

MET VEEL ENERGIE EN POSITIEVE PASSIE VOORUIT

In Regio Foodvalley staat de samenwerking tussen overheid, ondernemers en onderwijs centraal. Wat willen de partijen samen bereiken? En hoe komen ze tot resultaat? Dat is de kern van de Strategische Agenda Regio Foodvalley. Een commissie, waarin de drie O's zijn vertegenwoordigd, zet de lijnen uit voor de nieuwe Strategische Agenda 2020–2025. Commissievoorzitter Gijs Eikelenboom: “De regio bruist van de goede ideeën. Met een goede focus en een gelijkwaardige samenwerking kunnen we veel voor elkaar krijgen.”

Tekst: Alice van Schuppen | APA Tekst
Fotografie: Sjef Prins | APA Foto

Een florierende agrarische sector is essentieel voor onderzoek en de ontwikkeling van kennis in de regio.

Wat is de Strategische Agenda?

In de Strategische Agenda 2020–2025 worden de gezamenlijke doelen vastgelegd die de triple-helixpartners de komende jaren met elkaar willen bereiken in Regio Foodvalley. Een commissie waarin ondernemers, overheid en onderwijs gelijkwaardig samenwerken, begeleidt de ontwikkeling van deze agenda. De nieuwe Strategische Agenda zet de lijn door van de voorgaande agenda, die in 2019 afloopt, en versterkt de ambitie. De komende tijd wordt input uit de regio gevraagd, waarna doelstellingen en programmalijsen verder worden aangescherpt. De Strategische Agenda vormt, na vaststelling door de gemeenteraden, het kader voor de uitvoering van projecten.

De commissie Strategische Agenda Regio Foodvalley bestaat uit voorzitter Gijs Eikelenboom (Denkavit, Barneveldse Industriële Kring), vice-voorzitter Mariska de Kleijne (Rabobank Vallei en Rijn), René Verhulst (Regio Foodvalley), Piet Zoon (Regio Foodvalley), Mirjam van 't Veld (Ziekenhuis Gelderse Vallei), Gerke van Zalk (Federatie Ondernemersbelangen Valleiregio), Bastiaan Pellikaan (Aeres Groep) en René van Holsteijn (Bedrijvenkring Ondernemend Veenendaal).

Waar doorgaans de overheid de regie heeft, staat sinds dit jaar een ondernemer aan het roer van de commissie Strategische Agenda. Gijs Eikelenboom is commercieel directeur van Denkavit in Voorthuizen. Een familiebedrijf, opgericht in 1952, dat de laatste jaren een enorme groei doormaakt en inmiddels 540.000 ton jongdiervoeding per jaar produceert. Eikelenboom is ook voorzitter van de Barneveldse Industriële Kring (BIK).

Dat overheden in de regio meestal 'in the lead' zijn, is heel logisch, zo stelt Eikelenboom. "Regio Foodvalley is nu eenmaal vanuit de gemeenten in het leven geroepen. Ik vind het een enorm goede zet om de regio op deze manier te 'branden'. Deze regio heeft een ondernemersmentaliteit en dat geeft ons samen met Wageningen UR een unieke positie in Food. Daarmee hebben we echt goud in handen."

De afgelopen jaren zijn er al veel initiatieven ontplooid en processen in gang gezet om van Regio Foodvalley een economische topregio te maken. "Dat heeft al veel opgeleverd", benadrukt Eikelenboom. "Maar het moet de komende periode meer vruchten gaan afwerpen." Hij pleit er vanuit zijn ondernemersvisie voor dat projecten en programma's gemanaged worden. "Daar is een organisatiemodel voor nodig", voorziet hij, "waarin afspraken worden gemaakt, projecten centraal worden gecoördineerd en processen worden opgevolgd."

Focus en gelijkheid

Een andere uitdaging is dat Foodvalley voor veel ondernemers nog een abstract begrip is, te ver van hun bed, weet Eikelenboom. Twee belangrijke aandachtspunten die tot uitdrukking komen in de nieuwe Strategische Agenda, kunnen daar wat aan veranderen. "Focus, dat is ten eerste heel belangrijk", benadrukt de voorzitter. "Focus op wat er gebeurt, op wat er nodig is om doelen te realiseren." De visie die nu uitgewerkt wordt in de nieuwe Strategische Agenda, zal zich daarom toespitsen op vijf thema's. "Doe je dat niet, dan blijft alles wat er in de regio aan goede dingen gebeurt, te veel versnipperd", stelt Eikelenboom. "Focus betekent meer samenhang, maar ook: prioriteiten stellen en geen dingen dubbel doen. Met de commissie zitten we nu middenin dat proces en hebben we een richting te pakken die goed voelt. De agenda moet straks duidelijk zijn, met commitment van alle partijen, dan weet iedereen welke kant we opgaan."

Gelijkheid in zeggenschap tussen overheid, ondernemers en onderwijs, is naast focus het andere aspect dat volgens Eikelenboom van cruciaal belang is: "Elke 'O' is net zo belangrijk. We beslissen samen over de doelen, de focus, de route, de financiering, en delen de verantwoordelijkheid", geeft de voorzitter aan. Dat een ondernemer nu het voortouw heeft in de ontwikkeling van de nieuwe Strategische Agenda, draagt al bij aan een beter evenwicht. "Niet dat het de afgelopen periode niet goed is gegaan", benadrukt Eikelenboom. "Maar elk proces heeft stadia van ontwikkeling. Het gaat erom dat alle partijen straks het gevoel hebben dat er echt synergie is tussen de

drie O's in Regio Foodvalley. Met veel energie en positieve passie vooruit, dat is hoe we verder gaan."

Meer mogelijk

Goed communiceren wat het belang is van regionale samenwerking, is volgens Eikelenboom hard nodig. "Ondernemers vragen zich vaak af: What's in it for me?", ervaart hij. Voor elke ondernemer is dat belang verschillend, zo realiseert Eikelenboom zich. "Voor Denkavit bijvoorbeeld, is een kerngezonde primaire sector in de regio van groot belang", illustreert hij. "Die economische activiteit is essentieel voor onderzoek en de ontwikkeling van kennis." Maar er zijn veel meer bedrijven die baat hebben bij een florerende agrarische sector. "Denk aan ondernemers op het gebied van stallenbouw en mechanisatie, die profiteren als agrariërs kunnen investeren."

Eikelenboom benadrukt dat er niet alleen veel te halen valt, maar dat er voor ondernemers ook taken en verantwoordelijkheden liggen in de regio. "Als er behoefte is aan meer onderwijs en studenten, dan moet je als bedrijf ook stageplekken faciliteren", geeft hij als voorbeeld. "Samenwerking biedt alle partijen enorm veel kansen." De voorzitter vindt dat de potentie die de regio heeft, nog regelmatig wordt onderschat. "Er is misschien wel meer mogelijk dan we denken. Wereldwijd neemt Regio Foodvalley een unieke positie in als het gaat om het voedselvraagstuk. Daar mogen we als partijen in deze regio óók best heel trots op zijn." ●

Gijs Eikelenboom, voorzitter commissie Strategische Agenda: "Deze regio heeft een ondernemersmentaliteit en dat geeft ons samen met Wageningen UR een unieke positie in Food."

Magnus Börjeson, van partnerregio Östergötland in Zweden, op bezoek bij Eco Fields in Wekerom.

Internationalisering

BUITENLANDSE BLIK

Hoe kijkt het buitenland tegen Regio Foodvalley aan? Waarom is het buitenland zo geïnteresseerd en wat hebben zij aan de kennis en initiatieven die hier worden ontwikkeld? En wat kunnen wij leren van partners in en buiten Europa? In Groei komt iedere keer een buitenlandse bezoeker aan het woord. Ditmaal Magnus Börjeson uit onze partnerregio Östergötland in Zweden.

Tekst: Leendert Douma | APA Tekst
Fotografie: Ruben Meijerink | APA Foto

"Ik ben boer, consultant en lid van de KSLA, de Koninklijke Zweedse Landbouw Academie. Daar is een comité voor agrifood value chain en die zoekt graag contact met andere regio's in Europa. Het is niet voor het eerst dat ik Regio Foodvalley bezoek. Ik kom nu om nieuwe initiatieven te zien, maar ook om een paar oude bekenden te ontmoeten, bijvoorbeeld bij het WFC en in Ziekenhuis Gelderse Vallei. Ik heb hele interessante ondernemers gezien. Eco Fields bijvoorbeeld, met allerlei fantastische producten in één bedrijf. Of Remeker, waar ze een soort systeemdenken hebben, letterlijk over het hele proces van de worm in de grond naar de klant in de winkel.

Het broeit hier van de activiteit. Ik raad alle bedrijven aan om nog meer samen

te werken en als regionaal foodsysteem onder één paraplu naar buiten te treden. Dat doen we in Zweden ook. Zo'n regionaal foodsysteem is bij ons bijvoorbeeld Östgötamat en daar doen zo'n honderd bedrijfjes aan mee. Omdat ze zich verenigden onder dat logo, hebben ze een betere onderhandelingspositie en liggen hun regionale producten bij grote retailers als IKEA in de schappen.

Het is mooi om te zien hoe in Regio Foodvalley ondernemers, onderwijs en overheid een gezamenlijke visie ontwikkelen. Dat ging hier altijd heel natuurlijk, maar de laatste vijf jaar lijkt het in een stroomversnelling te raken. Het ecosysteem is hier goed, met allerlei verschillende stakeholders die langdurig samenwerken. Dat is

belangrijk om tot echte oplossingen te komen voor vraagstukken op het gebied van food en nutrition. En toch zie je dit niet veel, deze plek is echt uniek in Europa.

Het is interessant om te zien dat op regionaal niveau steeds meer de samenwerking wordt gezocht met instellingen, universiteiten en ondernemingen op andere gebieden dan alleen maar food. Dat gebeurt in Zweden ook. Techniek, health en ICT kunnen agrifood een impuls geven, en andersom. Dat zag ik vandaag in de praktijk bij meal service At Your Request in het ziekenhuis en bij FrieslandCampina op de Wageningen Campus." ●

Gina van Elten: "We willen jonge boeren laten zien dat er een toekomst is."

Manifest van Salentein

WERKEN AAN TOEKOMSTPERSPECTIEF VOOR AGRARISCHE SECTOR

De agrarische sector in Regio Foodvalley staat onder druk. Om de sector te versterken hebben verschillende partners uit de agri- en foodketen, kennisinstellingen en overheden februari vorig jaar de krachten gebundeld in het Manifest van Salentein. Op de voormalige dorsvloer van Landgoed Salentein in Nijkerk kwamen de partijen tot een actieplan om de regio samen tot 'Proeftuin van de wereld' te maken en ook jonge boeren weer een toekomstperspectief te bieden

Tekst: Alice van Schuppen | APA Tekst
Fotografie: Sjef Prins | APA Foto en Arno Leerling

"Agrariërs horen echt bij onze regio en spelen een belangrijke rol in ons voedselsysteem", zegt Gerdien Kleijer, programmamanager Landelijk Gebied van de gemeente Ede. "Maar het is voor veel boeren steeds lastiger om het hoofd boven water te houden." In de overtuiging dat samenwerking kan bijdragen aan een betere toekomst voor boeren in de regio, is het Manifest van Salentein opgesteld. Daarin hebben de betrokken partijen op vier punten omschreven hoe de agrarische sector in Regio Foodvalley kan worden versterkt: Ondernemerschap en innovatie, Ruimte om te ondernemen, Imago en transparantie en Coaching en training.

Hoe kunnen boeren een goede boterham verdienen? Dat is volgens Kleijer de kern van de uitdaging voor de toekomst van de sector. "Steeds meer agrariërs stoppen ermee", schetst Kleijer de situatie. "Niet iedereen heeft een opvolger en bij overname spelen fiscale aspecten een rol. Financiering is lastig, omdat het rendement op stallen en grond laag is." Kortere ketens en andere verdienmodellen kunnen uitkomst bieden, maar er moet ook naar nieuwe oplossingen worden gezocht. Kleijer: "Boeren kunnen bijvoorbeeld ook bijdragen aan biodiversiteit en een beter klimaat. Hoe je deze maatschappelijke bijdrage zou kunnen verwaarden, is een belangrijke zoektocht die wellicht kansen biedt." Ingewikkeld is het wel, beaamt ze. "Het vraagt om veel samenwerking en een integrale aanpak."

Diversiteit in stand houden

Gina van Elten, pluimveehouder in Barneveld en vice-voorzitter van LTO Noord afdeling Gelderse Vallei, noemt verbinding met andere partijen, uit onderwijs, overheid en bedrijfsleven, essentieel. "Wij redden het niet zonder hen, maar zij hebben ook belang bij een vitaal platteland", benadrukt ze. Tekenend voor de Regio Foodvalley is de diversiteit in agrarische sectoren en de uiteenlopende aard van de boerenbedrijven, zo stelt Van Elten. "We hebben ecologen en technologen en alles wat daar tussenin zit", geeft de pluimveehouder aan. "Wil de regio als proeftuin blijven functioneren, dan is het heel belangrijk om niet alleen de sector, maar ook deze diversiteit in stand te houden."

Na de voortvarende start op Landgoed Salentein, veroorzaakte de fipronilcrisis vorig jaar een onaangename onderbreking in de voortgang van de plannen. Toch is er inmiddels veel gebeurd. Coachingstrajecten, waarin een onafhankelijke coach boeren ondersteunt in het maken van strategische keuzes, lopen al. De Praktijkschool voor Verbindend Ondernemen, waarin boeren zichzelf en hun bedrijf kunnen ontwikkelen in verbinding met de samenleving, is opgestart. "En we zijn bijvoorbeeld bezig met het opzetten van een Platform Educatie, waarin bedrijven die groepen ontvangen en laten zien waar ons voedsel vandaan komt, gecertificeerd worden", zegt Van Elten. "Zo kunnen we dit soort initiatieven meer structuur geven." Met Vallei Boert Bewust presenteren agrariërs zich al naar buiten. Dat kan nog verder worden uitgebouwd.

Een team van kwartiermakers heeft afgelopen zomer gesprekken gevoerd met alle partijen over de voortgang en uitvoering van de plannen. Komend voorjaar zal er naar

verwachting een handtekening worden gezet onder de verdere samenwerking. Kleijer: "We zijn heel blij dat ook jonge boeren zich inmiddels hebben aangesloten. Het gaat ten slotte over hun toekomst."

Betrokken overheid

Van Elten sluit zich daarbij aan. "We willen jonge boeren laten zien dat er een toekomst is. Maar dan moet de ruimte er wél zijn", benadrukt ze. Overheden kunnen hier een rol in spelen. "Kijk naar de aanpak om de luchtkwaliteit te verbeteren en de fijnstofemissie terug te dringen. Als regio hebben we de ruimte gekregen om zelf oplossingen te bedenken. Dat biedt perspectief." Van Elten is zeer te spreken over de betrokkenheid van lokale overheden. "Gemeenten in de regio stellen zich erg welwillend op. Dat is voor de sector enorm van belang. We zetten samen de schouders eronder en nemen ieder onze verantwoordelijkheid." ●

Op de voormalige dorsvloer van Landgoed Salentein in Nijkerk kwamen de partijen tot een actieplan om Regio Foodvalley samen tot 'Proeftuin van de wereld' te maken.

“Als we ons huis energiezuiniger willen maken, waar moeten we dan beginnen?”

Teun van Roekel, van ValleEnergie, is dé energievraagbaak, die verschillende energieloketten van de regiogemeenten bemant. “De rijksoverheid legde aan elke gemeente de verplichting op om vanaf 2016 een energieloket operationeel te hebben”, schetst Van Roekel de achtergrond. “Er is besloten dat in Foodvalley-verband te organiseren.” Eenvoudig begonnen met een telefoonnummer en een mailadres, besloot hij in 2017 om de wijk in te gaan. “Mensen komen niet zo makkelijk vanzelf. Het werkt veel beter als je ze opzoekt. We hebben een caravan opgeknapt en zijn daarmee op pad gegaan.” En het werkt: “Het loopt als een speer”, zegt Van Roekel, die een goed gevulde planning laat zien van steeds 2 of 3 dagen in een andere wijk. Extra mensen en een nieuwe caravan zijn onderweg. “Er is bij bewoners veel vraag naar advies. De reacties zijn positief.”

Eerste stap

Met name oudere woonwijken komen in aanmerking voor een bezoek, geselecteerd op bouwjaar en energielabel. De vragen van bewoners zijn divers. “Of het nog zin heeft om te investeren in een nieuwe cv-ketel, als alle woningen straks van het gas af gaan”, geeft Van Roekel als voorbeeld. “En vragen over leningen of subsidies. Maar vooral: Als we ons huis energiezuiniger willen maken, waar moeten we dan beginnen?” Dat is precies waar de energieadviseur graag op inspeelt. “Het gaat erom alles in de goede volgorde te doen. Eerst isoleren en dan pas zonnepanelen bijvoorbeeld. Maar het belangrijkste is dat bewoners ook echt beginnen en een eerste stap maken.”

Lokale bedrijven

Het energieloket werkt samen met coalities van bedrijven op het gebied van energiebesparende maatregelen en duurzame energie. Een van deze coalities is Plat DuS (Platform Duurzaam Samenwerken), waarin ruim 40 lokale bedrijven een netwerk vormen. “Bedrijven hebben veel kennis, maar vaak op het gebied van een heel specifieke oplossing”, zegt Bert Wagenveld, initiatiefnemer van Plat DuS. “Door die kennis bij elkaar te brengen, kunnen we laten zien wat er mogelijk is.” De energieadviseurs worden voorzien van informatie over producten en nieuwe technologie, waarmee ze bewoners in de hele breedte richting ‘nul op de meter’ kunnen helpen. Bedrijven kunnen altijd aanhaken en de coalitie groeit gestaag. “Het zijn ondernemers met liefde voor hun vak en met een duurzame visie”, ervaart Wagenveld. “Daarnaast houden we het

netwerk lokaal. Zo investeren we in de lokale economie. Korte afstanden zijn bovendien duurzamer.”

Wagenveld ziet een rooskleurige toekomst: “Kennissuitwisseling en samenwerking biedt veel kansen. Ook op het gebied van communicatie. Energiebesparen begint vaak bij idealisten, maar moet meer ‘sexy’ worden. Je kunt het breder trekken en meer mensen overtuigen als er vanuit de regio één sterke campagne wordt gevoerd.” Intussen werpt communicatie in de energiecarravan zijn vruchten af. Behalve informatiepunt is de caravan een plek van ontmoeting en uitwisseling. Van Roekel: “Mensen vinden het leuk om hun verhalen te delen. Ze vertellen hoe ze al bezig zijn met duurzame maatregelen en bevelen elkaar bedrijven aan. Dat werkt fantastisch.”

Energie doorgeven

Van Roekel gelooft sterk in de lokale benadering van de wijkaanpak. “Elke gemeente heeft een eigen cultuur. Je moet snappen hoe mensen denken en wat hun beweegredenen zijn”, zegt hij. “Een goede benadering bepaalt het succes, al moet je als adviseur natuurlijk ook op technisch vlak goed kennis van zaken hebben.” De wijkaanpak verschilt per gemeente, maar dat staat samenwerking niet in de weg. Van Roekel: “De wijkaanpak kan verder opgeschaald worden. Er zijn kansen genoeg voor bedrijven die willen investeren in samenwerking. We hebben het tij nu mee. Zo kunnen we meer bewoners de goede kant op wijzen en de energie die we er samen insteken doorgeven.” ●

De energiecarravan, hier in Bennekom, is naast informatiepunt een plek waar bewoners hun ervaringen kunnen uitwisselen.

Energieloket en wijkaanpak

BEWONERS ONDERWEG NAAR ‘NUL OP DE METER’

Regio Foodvalley wil in 2050 energieneutraal zijn. Deze doelstelling kan alleen worden gehaald door samen te werken, zo staat geschreven in de regionale energieplannen. Een mooi voorbeeld van samenwerking is te zien in het energieloket, dat met onafhankelijke adviseurs en coalities van lokale bedrijven actief de wijk ingaat om bewoners warm te maken voor energiebesparende maatregelen.

Tekst: Alice van Schuppen | APA Tekst
Fotografie: Sjef Prins | APA Foto

Energieadviseur Teun van Roekel krijgt regelmatig de vraag: “Als we ons huis energiezuiniger willen maken, waar moeten we dan beginnen?”

Marit Ubachs en Evelien van Gijzen, adviseurs van Rijnconsult: "Er is veel behoefte aan kennis op het gebied van insectenteelt."

Vooronderzoek haalbaarheid Insecten Expertisecentrum

INSECTENTEELT VRAAGT OM KENNIS EN SAMENWERKING

De verwachtingen zijn groot: Voor de insectenteelt, als nieuwe bron van eiwitten, ligt een mooie toekomst in het verschiet. Het biedt economische kansen voor de agrarische sector én draagt bij aan het verduurzamen van de voedselketen. Om de ontwikkelingen vaart te geven en als Regio Foodvalley voorop te blijven lopen, is kennis en samenwerking nodig. Er wordt nu onderzocht of de realisatie van een Insecten Expertisecentrum in de regio haalbaar is.

Tekst: Alice van Schuppen | APA Tekst
Fotografie: Sjef Prins en Ruben Meijerink | APA Foto

Organisatieadviesbureau Rijnconsult voert in opdracht van Regio Foodvalley, provincie Gelderland en onderwijsinstelling Aeres een vooronderzoek naar de haalbaarheid uit. In grote lijnen moet het onderzoek concreet maken wat de behoefte is, welke meerwaarde een Insecten Expertisecentrum oplevert en wat de mogelijkheden zijn om zo'n centrum in de regio te realiseren. Marit Ubachs en Evelien van Gijzen, adviseurs van Rijnconsult, zijn in oktober aan de slag gegaan met deskresearch en interviews, de resultaten zullen in december worden gepresenteerd.

Het onderzoek omvat in de eerste plaats een externe analyse: Wat is er al op het gebied van insectenteelt? Waar speelt zich dat af? En wat zijn ontwikkelingen in de markt? Daarnaast maakt een interne analyse deel uit van het onderzoek, waarin wordt gekeken welke rol de drie opdrachtgevers spelen in de ontwikkeling. "Ten slotte maken we een derde stap", zegt Evelien van Gijzen. "Daarin kijken we of er een match is tussen de ontwikkelingen en wat de partijen voor ogen hebben. En formuleren we wat er nodig is om een Insecten Expertisecentrum van de grond te krijgen."

Opschalen

Hoewel het lastig is om in dit stadium van het onderzoek al concrete bevindingen te noemen, is er in de regio veel vraag naar expertise op het gebied van insectenteelt, zo hebben Ubachs en Van Gijzen al wel geconstateerd. "Het opschalen van insectenteelt blijkt lastig", merken ze. "Er is veel behoefte aan kennis, maar de insectenteelt is een gesloten sector." De adviseurs interviewen verschillende partijen uit het bedrijfsleven, de overheid, onderwijs en onderzoek, zowel binnen als buiten de regio.

Een van de instellingen die Ubachs en Van Gijzen hebben bezocht, is het Poultry Expertise Center in Barneveld. "Van het PEC kunnen we veel leren", zeggen ze. "Het is een vergelijkbaar initiatief, waar bedrijfsleven, overheid en onderwijs nauw samenwerken." Ze voorzien dat een Insecten Expertisecentrum, net als het PEC, een belangrijke koppel functie kan hebben tussen ondernemers, toegepast onderzoek en onderwijs.

Het onderzoek zal in beeld brengen wat de kansen zijn voor een Insecten Expertisecentrum in de Regio Foodvalley. "We formuleren de randvoorwaarden en komen wellicht tot een eerste kleine business case", voorziet Ubachs. "Duidelijk is al wel dat het heel bepalend voor succes zal zijn wie de kar gaat trekken. Dat zal iemand moeten zijn die deuren weet te openen en mensen bij elkaar kan brengen. Iemand die het gezamenlijk belang voorop stelt."

Als de opdrachtgevers verder willen met het Insecten Expertisecentrum, dan is het vooral zaak om vaart te houden in de plannen. "De wetgeving op het gebied van het toepassen van insecteneiwit gaat veranderen en dan kan het snel gaan", voorziet van Gijzen. "Maar niemand weet hoe snel. We hopen dat ons onderzoek de provincie, de regio en Aeres helpt om een goede afweging te maken." ●

Eiwittransitie

De eiwittransitie is een van de speerpunten van de regionale voedselvisie die als eerste wordt opgepakt. Het doel is om een versnelling te brengen in de productie en het gebruik van nieuwe of alternatieve eiwitten die goed passen in een duurzame en gezonde consumptie. De regio initieert samen met haar partners in bedrijfsleven en onderwijs projecten om deze verduurzaming tot stand te brengen, zowel bij de plantaardige eiwitten en de dierlijke eiwitten en de samenhang die hiertussen bestaat. Een van de mogelijkheden die nu onderzocht wordt is het opzetten van een Insecten Expertisecentrum.

Krekels in het laboratorium voor entomologie van Wageningen UR. Het opschalen van insectenteelt blijkt lastig.

Bereikbaarheidsagenda

SLIMMER, DUURZAMER EN GEZONDER

Als Regio Foodvalley zich wil ontwikkelen tot een topregio, dan is een goede bereikbaarheid essentieel. Er is de afgelopen jaren dan ook hard gewerkt aan het oplossen van verkeersknelpunten. Maar er kan samen nog meer gedaan worden. De nieuwe Bereikbaarheidsagenda Regio Foodvalley 2018-2022 laat zien dat het werken aan oplossingen slimmer, duurzamer en gezonder kan.

Tekst: Alice van Schuppen | APA Tekst
Fotografie: Sief Prins en Ruben Meijerink | APA Foto

Een goede bereikbaarheid is een fundamentele randvoorwaarde voor economische groei van de Regio Foodvalley.

Wethouder Engbert Strooboscher (r): "We willen mensen bewegen vaker de fiets te pakken."

"De nieuwe bereikbaarheidsagenda is opgesteld in het licht van de huidige maatschappelijke bewegingen en technologische ontwikkelingen", zegt Engbert Strooboscher, wethouder in Veenendaal en regionaal portefeuillehouder Mobiliteit. "Voorheen keken we met name naar: Wat zijn de problemen en hoe gaan we die aanpakken? Nu kijken we ook naar waar kansen liggen voor een betere bereikbaarheid. Dan blijkt bijvoorbeeld dat we bestaande infrastructuur beter kunnen benutten."

Bovenregionaal

Verkeersknelpunten aanpakken door meer wegen of asfalt aan te leggen, kent natuurlijk grenzen. "We moeten dus goed kijken of dat wel altijd nodig is", zegt Strooboscher. "De zuidelijke ontsluiting bij de Rijnbrug, N233 Rondweg Oost en de noordelijke ontsluiting bij knooppunt A1-A30 en knooppunt Hoewelaken vragen in elk geval wél om dergelijke ingrepen. Dat zijn dan ook de grote fysieke uitdagingen die hoog op de agenda staan om de regio van buitenaf goed bereikbaar te houden. Als regio brengen we deze fysieke knelpunten bovenregionaal goed onder de aandacht." Daarnaast blijft de regio zich inspannen voor het behoud van de intercitystops op de stations Ede-Wageningen en Veenendaal-De Klomp. Strooboscher: "Een goede bereikbaarheid is een fundamentele randvoorwaarde voor economische groei van de Regio Foodvalley."

Ook het doorontwikkelen van een hoogwaardig woon- en leefmilieu in de Regio Foodvalley kan niet zonder goede verkeersverbindingen. Maatschappelijke en economische 'hotspots', zoals het ziekenhuis, kennisinstellingen en bedrijventerreinen moeten goed bereikbaar zijn. Dat binnen de regio goede verbindingen niet altijd vanzelfsprekend zijn, illustreert Strooboscher aan de hand van de busverbinding tussen Veenendaal en Wageningen. "We hebben hier te maken met twee provincies die afzonderlijk concessies verlenen aan vervoersmaatschappijen. Het vraagt dus extra aandacht om de busdiensten goed op elkaar af te stemmen." De regio is daarom voortdurend in

gesprek met beide provincies om te zorgen voor goede en hoogwaardige openbaarvervoerverbindingen in Regio Foodvalley.

Fiets

Een duurzame en gezonde bereikbaarheid vergt in veel gevallen een gedragsverandering. "De gewoonte om ergens lopend of op de fiets naartoe te gaan, lijkt zo nu en dan wel wat verdwenen", signaleert Strooboscher. Hij verwacht dat mensen wel zullen ervaren dat het anders kan. "Je merkt vanzelf, als het verkeer weer eens vastloopt, dat je op de fiets sneller was geweest." Daarnaast is lopen of fietsen ook ontspannen en gezond. "En mensen worden zich steeds meer bewust van de klimaatproblemen", ziet de wethouder. "Deze ontwikkeling biedt kansen. Die moeten we benutten door mensen te bewegen vaker de fiets te pakken."

Goede fietsverbindingen staan ook op de agenda. Soms kan een kleine ingreep al veel verbeteren. "Om de snelste fietsroute van Veenendaal naar Wageningen te vinden", geeft de wethouder als voorbeeld, "kan een markering of een gekleurde fietsstrook al veel duidelijkheid scheppen." Ook wordt de komende jaren meer aandacht besteed aan de ontwikkeling van mobipunten, waar reizigers makkelijk kunnen overstappen op een ander vervoersmiddel.

Medewerkers van de gemeente Veenendaal worden gestimuleerd om met de fiets te komen. "We hebben hier in het gemeentehuis een goede stalling met oplaadpunten voor elektrische fietsen. Daarnaast hebben we elektrische leenfietsen en een douchegelegenheid voor fietsers", zegt Strooboscher. De gemeente Veenendaal is adoptiegemeente van het initiatief om in 2019 bij iedere gemeente in de regio een plan voor mobiliteitsmanagement van het personeel te ontwikkelen. De gemeente Wageningen is daarnaast adoptiegemeente van het initiatief om samen met het bedrijfsleven in de hele regio te komen tot een mobiliteitsconvenant. Strooboscher: "Zo kunnen we van elkaar leren en deze beweging een extra zetje geven."

Nieuwe technologie

Een goede bereikbaarheid kan met de inzet van nieuwe technologie en het gebruik van data 'slimmer' worden. Zelfrijdende auto's, WePods, slim openbaar vervoer, nieuwe technieken hebben enorm veel potentie, vindt Strooboscher. "Maar hoe lang het nog duurt voordat we echt van deze technologieën gebruik kunnen maken, is lastig te voorspellen", zegt de wethouder. "Technisch kan er al heel veel, maar het brengt ook juridische uitdagingen met zich mee." Ondanks dat het nu nog vergezichten zijn, onderkent de regio dat contacten met het bedrijfsleven belangrijk zijn. Adaptieve cruisecontrol, slimme stoplichten, elektrisch rijden, het zijn allemaal ontwikkelingen die effect hebben op de bereikbaarheid en waar de regio op kan inspelen.

Vooruit kijken betekent ook dat de regio investeert in een goede verbinding met provinciale en nationale plannen. "We zijn bijvoorbeeld actief betrokken bij het Regionaal Toekomstbeeld OV en de Bereikbaarheidsagenda volgt het advies van de Raad van de Leefomgeving, waaronder het beter benutten van bestaande infrastructuur", zegt Strooboscher. "Zo haken we aan op bovenregionale visies en spannen ons tegelijkertijd in om onze regionale ambities op hoger niveau in de plannen mee te laten wegen. Nu de plannen worden gemaakt voor de toekomstige bereikbaarheid van Nederland, is het

belangrijk dat we gezamenlijk als regio daar een sterkere stem in kunnen hebben."

De Bereikbaarheidsagenda Regio Foodvalley is een programma op hoofdlijnen en ligt nu voor wensen en bedenkingen bij de acht gemeenteraden. Concrete acties worden hierna uitgewerkt in jaarprogramma's. ●

“Technisch kan er al heel veel, maar het brengt ook juridische uitdagingen met zich mee.”

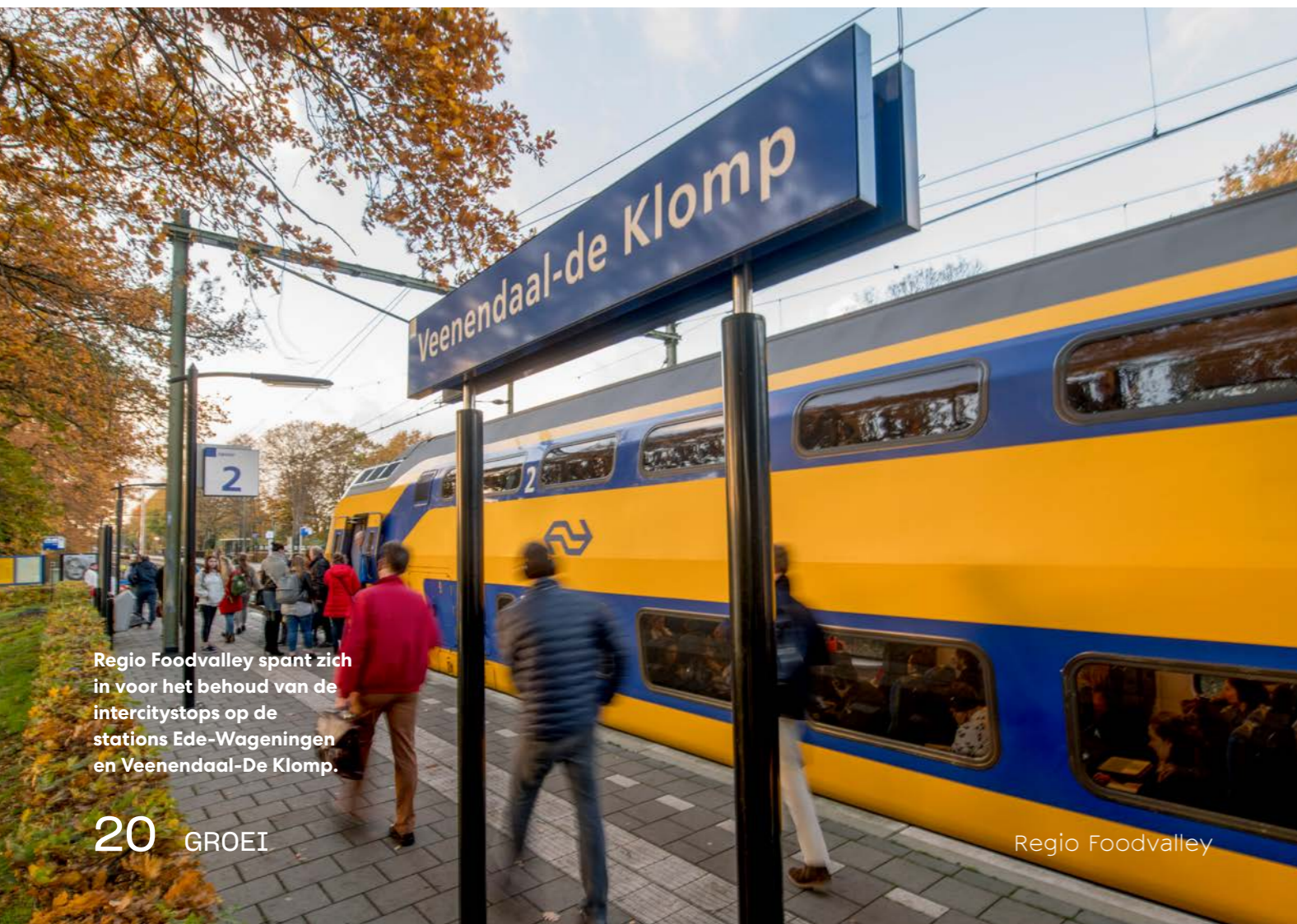
Menrike Menkvel:
"Uiteindelijk gaat het erom dat mensen langer fit blijven."

Regio Deal

**RIJKSBIJDRAGE GEEFT
ENERGIE AAN GEZOND
VOEDSEL VOOR
DE TOEKOMST**

Regio Foodvalley

Regio Foodvalley spant zich in voor het behoud van de intercitystops op de stations Ede-Wageningen en Veenendaal-De Klomp.

Gezonde en duurzame voeding voor iedereen. Die uitdaging vormt de kern van de Regio Deal die het rijk met Regio Foodvalley wil sluiten. De 20 miljoen euro die het rijk daarvoor heeft gereserveerd, bevestigt dat Regio Foodvalley als koploper wordt gezien in de transitie naar duurzame en gezonde voeding. “De Regio Deal helpt mee om deze ontwikkeling in de regio te versnellen”, zegt Menrike Menkveld, die namens Alliantie Voeding in de Zorg als een van veel partijen meeschreef aan het voorstel voor de Regio Deal.

Tekst: Alice van Schuppen | APA Tekst
Fotografie: Ruben Meijerink en Sjef Prins | APA Foto en Ziekenhuis Gelderse Vallei

Ziekenhuis Gelderse Vallei heeft zich ontwikkeld tot hét Voedingsziekenhuis van Nederland.

Als we alle partijen beter kunnen laten samenwerken, kunnen we daar als regio veel meer van profiteren.

De stichting Alliantie Voeding in de Zorg werkt al tien jaar aan een sterkere samenwerking op het gebied van voeding en gezondheid. Opggericht door Ziekenhuis Gelderse Vallei en Wageningen UR heeft de samenwerking tussen zorgorganisaties, bedrijven, overheden en kennisinstellingen ertoe geleid dat wetenschappelijke kennis over voeding en bewegen op persoonlijk niveau wordt toegepast. “Niet alleen om herstel te bevorderen, maar ook preventief”, geeft Menkveld aan. Twee doelgroepen vragen daarbij om extra aandacht: “Mensen met overgewicht lopen meer risico op ziektes. In de behandeling van patiënten met overgewicht willen we aandacht voor een gezonde leefstijl inbedden. Daarnaast is het voedingspatroon van kwetsbare ouderen een punt van zorg. Zij gaan vaak minder gezond eten, bijvoorbeeld door eenzaamheid of geheugenproblemen. Goede voeding en voldoende beweging zijn van belang om zelfredzaam te blijven.”

Ziekenhuis Gelderse Vallei heeft zich inmiddels ontwikkeld tot hét Voedingsziekenhuis van Nederland. “Dat we in de regio met de WUR en de CHE zo snel toegang hebben tot kennis, is natuurlijk fantastisch”, zegt Menkveld. “Er wordt van buiten de regio naar ons gekeken. Dat stimuleert andere partijen.” Ziekenhuis Rijnstate in Arnhem en grote zorgorganisaties zoals Opella zijn al aangehaakt in de Alliantie en er is samenwerking met het Nijmeegse Radboudziekenhuis. Via de provincie Utrecht is er een connectie gemaakt met Universiteit Utrecht en het UMC. Toch benadrukt Menkveld dat een ziekenhuis maar een klein stukje van het totale vraagstuk kan oplossen. “Het ziekenhuis in Ede is een aanjager op dit thema en heeft een taak in signaleren en doorverwijzen. Maar er is een rol voor alle betrokken partijen, denk aan zorginstellingen, gemeenten, verzekeraars en huisartsen. Als we alle partijen beter kunnen laten samenwerken, kunnen we daar als regio veel meer van profiteren.”

ICT Campus

Er is dus meer nodig om de transitie naar gezonde en duurzame voeding verder te brengen. De bijdrage vanuit de Regio Deal kan de samenwerking versterken en versnellen, verwacht Menkveld. “We weten al heel veel over een

gezonder voedingspatroon voor verschillende doelgroepen. Maar het is lastig om het overal te implementeren. Met financiële middelen uit de Regio Deal kunnen we programma’s en projecten breder toepasbaar maken”, voorziet ze. “Zoals proeftuinen faciliteren om innovaties te testen. Of een toolbox ontwikkelen die ook ingezet kan worden in andere regio’s. En verbindingen maken, zoals met ICT”, verwijst ze naar samenwerking met de ICT Campus in Veenendaal. “Technologie maakt veel mogelijk. Zo zou je bijvoorbeeld veel gericht voedseladvies kunnen geven als informatie wordt gekoppeld aan persoonlijke voorkeur of eetpatroon.”

Samenwerking is er al volop in de regio en het opstellen van de Regio Deal, in een korte tijd, heeft op zich al meegeholpen aan de versterking daarvan. “Het triggert organisaties om te laten zien wat ze doen”, beschrijft Menkveld. “Er is bij veel partijen energie, maar er is ook

overal nog een zetje nodig om het verder te brengen of beter de effecten te evalueren. Daar kan de Regio Deal bij helpen.” Naast versnellen en verdiepen is verbreden van de samenwerking onderdeel van de plannen. “Zo bundelen we de krachten onder meer met scholen, sportclubs, supermarkten en voedselproducenten.”

World Food Center

Het samenbrengen van ‘food’ en ‘health’ is geen kunstje, zo benadrukt Menkveld. “We laten hier in de regio al langer zien hoe we elkaar vinden en verschillende domeinen bij elkaar brengen. De Regio Deal brengt nu ook bovenregionaal partners in. Ontwikkelingen krijgen daarmee meer massa en drive.” Met de Regio Deal wordt aangesloten op het Nationaal Preventieakkoord. Het helpt allemaal mee om meer inwoners te bereiken. “Het World Food Center zal daar straks ook een grote rol in spelen.”

Voeding en gezondheid is een thema dat zich uitstrekt over de hele samenleving. “Uiteindelijk gaat het erom dat mensen langer fit blijven”, raakt Menkveld de kern. “Alles draait om gedrag. Wij kunnen faciliteren, kennis vergroten en het voedingsadvies nog meer op maat geven, maar ze zullen het zelf moeten doen. Door onze hele omgeving gezonder te maken, wordt het voor mensen gemakkelijker om te kiezen voor gezonde voeding en meer bewegen.” ●

Regio Deal

Het kabinet zet in op nauwe samenwerking met de regio’s om de welvaart in Nederland te verbreden. Daartoe heeft de regering regio’s opgeroepen om voorstellen in te dienen voor een Regio Deal, waarin wordt meegedacht over vraagstukken van nationaal belang. Het voorstel van Regio Foodvalley is één van de twaalf voorstellen die zijn geselecteerd uit 88 ingediende plannen.

Zeven partijen hebben de handen ineen geslagen voor de regionale inzet voor de Regiodeal: Regio Foodvalley, provincie Gelderland, provincie Utrecht, Wageningen University & Research, Universiteit Utrecht, LTO Gelderse Vallei en VNO-NCW Midden. Vele tientallen partijen zijn in de afgelopen maanden betrokken geraakt bij (onderdelen van) de Regiodeal, waaronder Menrike Menkveld namens Alliantie Voeding in de Zorg. De regionale Triple Helix Foodvalley heeft namens alle partijen het voorstel ingediend bij het kabinet.

Het kabinet wil 20 miljoen euro investeren in Regio Foodvalley om samen met de regio te werken aan de ambities voor gezond en duurzaam voedsel voor iedereen. De Regio Deal wordt de komende maanden verder uitgewerkt en geeft een impuls aan de volgende ontwikkelingen:

- Innovaties in landbouw en veehouderij beschikbaar maken voor boerenbedrijven van de toekomst.
  - Een omgeving creëren die meer mensen uitnodigt tot het eten van gezond voedsel en voeding een belangrijke plek geven in de gezondheidszorg.
  - In mainport Foodvalley wetenschap, praktijkonderwijs, starters en bestaande bedrijven samenbrengen om innovaties toe te passen.
- Naar verwachting wordt de Regiodeal vlak voor de zomer van 2019 bekrachtigd in een overeenkomst met het Rijk.

Restaurant Magnolia in Rhenen, met chefkok Taco Serné, is een van de 27 deelnemers in Regio Foodvalley die aan verduurzaming werkt in het project Restaurants van Morgen.

Restaurants van Morgen

PROJECT ZET DUURZAAMHEID OP DE MENUKAART

Een duurzame kaart verlaagt de milieu-impact van restaurants, maakt het menu gezonder en leidt al snel tot kostenbesparing. Veel restaurants willen dus wel verduurzamen, maar weten niet goed waar te beginnen. Chefs en eigenaars willen ook niet dat het te veel tijd en moeite kost, want ze hebben het al druk genoeg. Om hen een zetje in de rug te geven en te ontzorgen met praktische tips hebben Greendish en Natuur & Milieu het initiatief tot 'Restaurants van Morgen' genomen. Hieraan doen 27 restaurants in vijf Regio Foodvalley-gemeenten mee.

Tekst: Leendert Douma | APA Tekst
Fotografie: Ruben Meijerink | APA Foto

"Er zijn al wat goede voorbeelden van duurzame restaurants, maar die zitten vooral in grote steden en het zijn er nog niet veel", zegt Conny Groot, senior projectleider marketing van Natuur & Milieu. "Wij richten ons initiatief op de traditionele keuken, en daar speelde het nog niet. Restaurants hebben het vaak druk om het hoofd boven water te houden en hebben weinig tijd voor andere zaken. Bovendien worden ze afgerekend op klanttevredenheid. De consument wil vooral een mooie avond en lekker eten en duurzaamheid is voor hen geen issue."

Nulmeting

Natuur & Milieu en Greendish gaan geen recepten voorschrijven, benadrukt Conny Groot. "We gaan niet op de stoel van de chef zitten. We helpen vooral bij bijvoorbeeld verantwoorde inkoop, betere samenstelling op het bord en logistiek. We kiezen daarbij voor een integrale aanpak." Hoe dat werkt? Tijdens een nulmeting komen twee consultants van Greendish het restaurant bezoeken. Ze interviewen eigenaar en/of kok over hun visie op de zaak en op de toekomst, ze kijken naar de menukaart en onderzoeken hoe restaurants optimaal gebruik kunnen maken van lokale producten of seizoenproducten of hoe ze voedselverspilling kunnen verminderen.

Er zijn inmiddels 22 restaurants bezocht. Nu liggen de onderzoeken even stil vanwege de decemberdrukte in de horeca. In januari worden nog eens vijf restaurants bezocht. "Uit de eerste resultaten zien we dat er binnen restaurants heel verschillende dingen spelen", zegt Lilou van Lieshout, projectleider van Greendish. "Sommigen zijn bijvoorbeeld heel ver met foodwaste, maar zetten nog vooral grote stukken biefstuk op de kaart. Anderen zijn weer creatiever met vegetarische menu's, maar kunnen beter gebruik maken van streek- of seizoenproducten in het dagmenu."

Begeleiding

Na de evaluatie van de nulmetingen ontvangen de restaurants een korte factsheet met duidelijke aanbevelingen, legt Conny Groot uit. Een deel van de restaurants krijgt ook individuele begeleiding op maat, op de locatie zelf. "Daar hebben we bewust voor gekozen. Je ziet het al aan de resultaten van de nulmeting. Bij ieder restaurant zijn andere thema's prioriteit. De intentie is om van Restaurants van Morgen een meerjarig project te maken."

Olievlek

Het project wordt ondersteund door Ede, Wageningen, Nijkerk, Veenendaal, Rhenen en Regio Foodvalley. "We zijn blij met de samenwerking in deze regio", zegt Susanne Hagen, projectleider voedsel van Natuur & Milieu. "Dit biedt precies de goede schaalgrootte. En het is ideaal dat de gemeenten bij elkaar liggen. Zeker ook omdat Regio Foodvalley voedsel hoog op de agenda heeft staan." De restaurants die via de gemeenten zijn benaderd, reageerden ook meteen enthousiast, vertelt Lilou van Lieshout. "De respons was positief. Dat zegt wel dat de wil om te verduurzamen er is. Het is cruciaal dat zichtbaar wordt dat het ook kan. Hopelijk verspreidt deze

duurzaamheidsslag zich straks als een olievlek door de regio."

Niet alleen door de regio, het liefst door heel Nederland, vindt ook minister Carola Schouten van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. In een brief aan de Tweede Kamer noemt zij Restaurants van Morgen als aansprekend voorbeeld in het voedselbeleid de komende jaren. ●

"We gaan niet op de stoel van de chef zitten. We helpen vooral bij bijvoorbeeld verantwoorde inkoop."

Het project Restaurants van Morgen helpt restaurants met praktische tips om te verduurzamen.

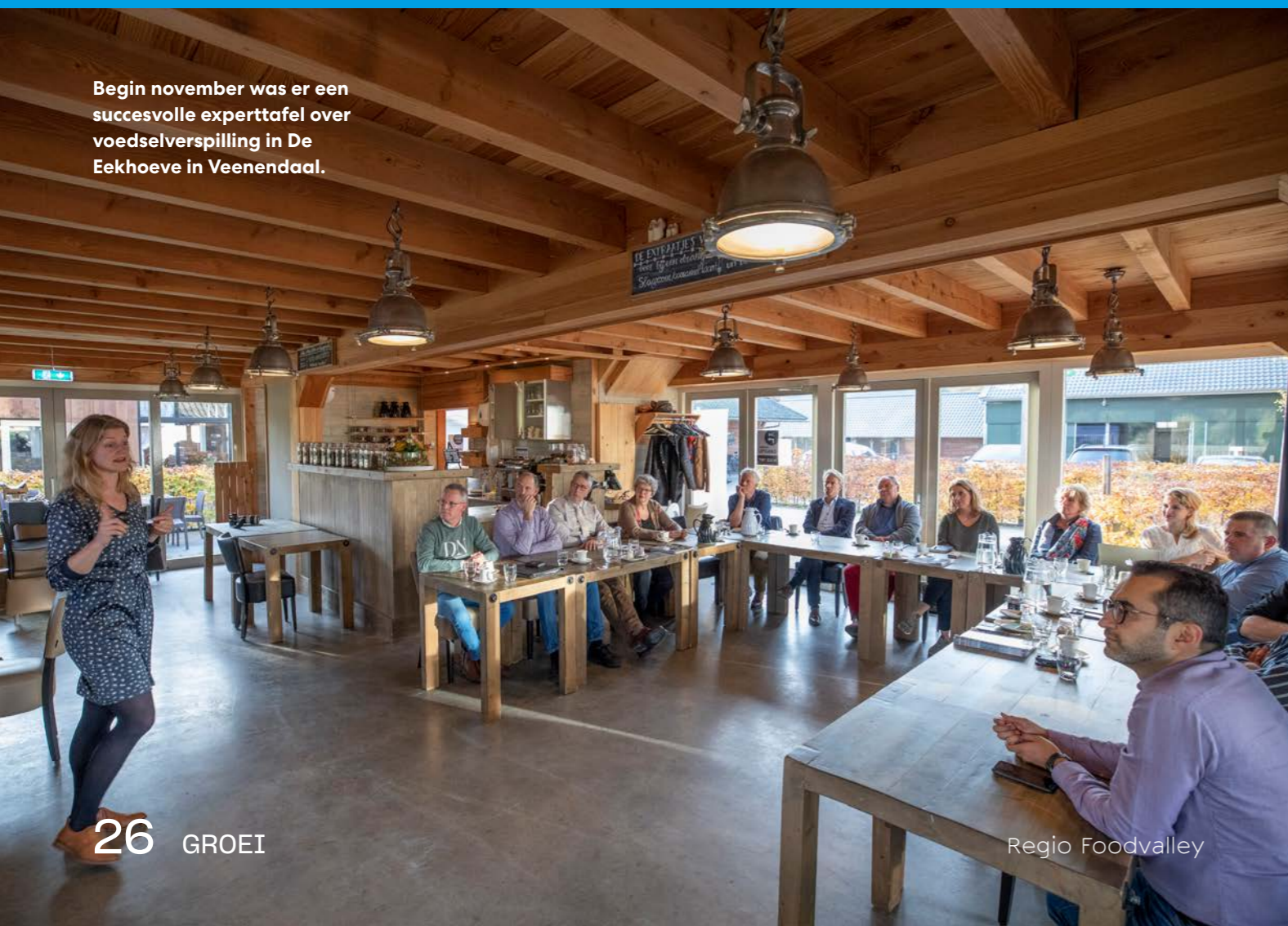
Experttafels

MATCHMAKING EN SNEL SAMEN OPLOSSINGEN ZOEKEN

Niet lang en abstract vergaderen, maar bij elkaar komen om te kijken hoe je snel samen stappen kan maken. Dat is de gedachte achter de experttafels voor ondernemers. Die worden vanaf de zomer georganiseerd en financieel mogelijk gemaakt door Regio Foodvalley, Provincie Gelderland en RCT Gelderland. Begin november was er een succesvolle experttafel over voedselverspilling in De Eekhoeve in Veenendaal. Ongeveer vijftien ondernemers namen deel aan de gesprekken en een duurzaam buffet van 'verspild voedsel'.

Tekst: Leendert Douma | APA Tekst
Fotografie: Sjef Prins | APA Foto

Begin november was er een succesvolle experttafel over voedselverspilling in De Eekhoeve in Veenendaal.

'Gewoon doen' slaat aan bij ondernemers in de regio. Pieter Vink: "Ik ben niet van de theorie, maar van het uitproberen".

Vanuit Wageningen Food & Biobased Research gaven Theo Verkleij en Sanne Stroosnijder een paar praktijkvoorbeelden, zoals het 'Verspilling is verrukkelijk-schap' in de Jumbo en de voucherregeling 'Samen tegen voedselverspilling'. Als business developer vormt Stroosnijder de schakel tussen bedrijven en experts. "Verspilling is best een hot item", zo zegt ze. "Het was opvallend dat alle aanwezige ondernemers er al op hun eigen manier mee bezig zijn. Maar veel ondernemers zijn ook nog zoekende naar hoe je de eerste stappen neemt."

Wat Stroosnijder vooral wil laten zien is dat je reststromen heel goed kunt 'vermarkten'. "Verspilling tegengaan is niet alleen goed voor de planeet, maar ook een hele goede business-case." Daar is ook Pieter Vink van Coöperatie Boerenhart van overtuigd. Hij werkt bijvoorbeeld samen met Ziekenhuis Gelderse Vallei aan een pilot om etensresten te verwerken. Vink: "We zijn begonnen met overgebleven brood te gaan voeren aan vee in de vallei. Dat is het makkelijkst qua regelgeving. Van daaruit bekijken we stapje voor stapje hoe we kunnen uitbreiden."

Praktische voorbeelden

Om aan deze experttafel mee te doen, werden Stroosnijder en Vink allebei benaderd door Sina Salim, innovatiemakelaar van RCT Gelderland. "Voor de sessie over foodwaste zocht ik ondernemers uit het hele spectrum, van lokale producenten tot horeca", vertelt Salim. "Om praktische voorbeelden te tonen en samen te zoeken naar snelle oplossingen." Gewoon doen, dat is

precies wat aanslaat bij de ondernemers in de regio. "Ik ben niet van de theorie, maar van het uitproberen", zegt Pieter Vink. "Binnen Wageningen University & Research doen we fundamenteel en toegepast onderzoek, maar we bieden bedrijven ook praktische hulp bij het zoeken naar informatie of financiële middelen", zegt Sanne Stroosnijder. "Daarvoor moet je elkaar vinden en een match kunnen maken. Zo'n experttafel biedt daar een mooi middel toe."

Als de markt er om vraagt

De experttafels worden niet op regelmatige basis georganiseerd, soms zullen het er meerdere per maand zijn, soms een keer niet. Daar zit geen enkele vorm van beleid achter, legt Sina Salim uit. "We organiseren iets als de markt er om vraagt." De thema's gaan niet alleen over food, maar ook over bijvoorbeeld ict, milieu of water. De volgende experttafels zullen gaan over onderwerpen die door ondernemers zijn voorgedragen zoals 3D-printing en robotisering. Of beter gezegd: 'cobotisering', het samenwerken tussen mens en machine, iets dat bijvoorbeeld speelt in de verpakkingindustrie en retail. Salim gaat veel bij bedrijven langs en hoort dan wat voor onderwerpen er leven of innovatievragen er zijn. Desgevraagd heeft Pieter Vink ook nog wel een item voor een experttafel: "Ik zou weleens willen kijken hoe we logistiek kunnen verduurzamen in de regio", zegt hij. "Elektrische voertuigen kunnen bijvoorbeeld nog geen grote volumes vervoeren. Of dat is heel duur. Misschien kunnen we dat samen oplossen?" ●

Wie zelf een idee heeft, of bij een experttafel wil aanschuiven, kan contact opnemen met Sina Salim: sina@rctgelderland.nl.

VERANTWOORDING WERKPROGRAMMA'S

Nr.	Project	Eigenaar of trekker	partners		Status																							
			overheid (regio)	onderwijs/onderzoek ondernemers	Niet gestart	Vooronderzoek	Goedgekeurd PVA + begroting/dekking	Uitvoering gestart	Realisatie					Financiële voortgang t.o.v. begroting	Voortgang													
													0 - 20%	20 - 40%	40 - 60%	60 - 80%	80 - 100%											
8 Werkprogramma Economie																												
8.1	Kantorenvisie	Ede & Wageningen Jurgten ten Have & Paul Volleman	X					✓	●	●	●	●																
8.2	Monitoring RPW	Ede & Wageningen Jurgten ten Have & Paul Volleman	X					✓		●	●	●																
8.3	Leegstandsmonitor	Ede & Wageningen Jurgten ten Have & Paul Volleman	X			✓																						
8.4	MICE*	Rhenen, Moniek Wiegertjes	X		✓																							
8.5	Actualisatie PDV/GDV*	Veenendaal Herman van Rijnbach	X					✓	●																			
8.6	Acquisitiestrategie*	Barneveld, Jos Berkvens	X							●	●																	
8.7	Database Food	p.m.	X		✓																							
8.8	Data-monitoring	RFV, Peter Visser	X					✓	●	●	●	●																
8.9	Railterminal Barneveld	Barneveld, Jos Berkvens		X		✓																						
8.10	Foodproductiecluster Nijkerk	Nijkerk, Maarten Kruijselbrink	X	X				✓	●	●	●																	

LEGENDA VOORTGANG

project voortijdig gestopt	vertraging dreigt	verloopt conform planning	vertraagd
----------------------------	-------------------	---------------------------	-----------

8 Werkprogramma Economie Opmerkingen	
8.1	Regio Foodvalley wil in het kader van de RPW het onderdeel kantoren in kaart brengen door het opstellen van een Visie en Programmering. De visie is volop in ontwikkeling. Eind november 2018 wordt het PHO geïnformeerd over de concept eindrapportage. Op basis van besluitvorming zal de visievorming worden afgerond en een tweede document zijnde regionale programmeringsafspraken worden gemaakt. De verwachting is dat in Q1 van 2019 oplevering van beide produkten zal plaatshebben. Waarna de stukken in Q2 per gemeente aan college en raden kan worden voorgelegd.
8.2	Een van de afspraken in het Programma Werklocaties (RPW) is het monitoren van de planvorming (harde, vastgestelde en zachte, nog niet vastgestelde plannen), realisatie en uitgifte van werklocaties en revitalisatie/herstructurering. Met tevens informatie over wat, waar en aan wie wordt uitgegeven. In 2018 is de eerste RPW Monitor verschenen. De resultaten van de monitoring worden half-jaarlijks besproken met de provincies Gelderland en Utrecht tijdens het voortgangsoverleg RPW.
8.3	Een van de afspraken in het regionaal Programma Werklocaties (RPW) is het ontwikkelen (en monitoren) van een leegstandsmonitor voor bedrijfstvastgoed (incl. kantoren). Project wordt opgepakt i.s.m. provincie Gelderland. Nog geen prioriteit en capaciteit
8.4	On hold (capaciteit).
8.5	Huidige PDV-GDV beleid loopt 2016-2018. Q3 2018 is gestart met de actualisatie om het huidige beleid te evalueren en actualiseren.
8.6	De RFV wil graag de regionale marketing (incl promotie) en acquisitie-inspanningen beter met elkaar en op elkaar afstemmen. In een daarvoor opgesteld plan maken gemeenten afspraken dat leads of wensen van ruimtevragende bedrijven die bij een van de gemeenten binnenkomen regiobreed wordt opgepakt om het bedrijf de best mogelijke begeleiding te geven en het juiste aanbod van locatie(s) te bieden.
8.7	Geen prioriteit
8.8	2 SPOREN: 1) Economische Almanak: verzameling en presentatie van een aantal economische en demografische basis-indicatoren van de RFV gemeenten. Zal naar verwachting Q1 2019 gereed zijn. 2) Dashboard: momenteel vindt 'bouw' van een pilot-toepassing plaats. Als pilot eenmaal loopt kunnen hier diverse indicatoren worden 'aangehangen'. Eventueel ook te relateren aan indicatoren om voortgang (op te stellen) Strategische Agenda te meten. Pilot is nog in onderzoeksfase hoe te ontwikkelen/dashboard vorm te geven. De proefversie wordt voorzien in 2019. 2 SPOREN: 1) Economische Almanak: verzameling en presentatie van een aantal economische en demografische basis-indicatoren van de RFV gemeenten. Zal naar verwachting Q1 2019 gereed zijn. 2) Dashboard: momenteel vindt 'bouw' van een pilot-toepassing plaats. Als pilot eenmaal loopt kunnen hier diverse indicatoren worden 'aangehangen'. Eventueel ook te relateren aan indicatoren om voortgang (op te stellen) Strategische Agenda te meten. Pilot is nog in onderzoeksfase hoe te ontwikkelen/dashboard vorm te geven. De proefversie wordt voorzien in 2019.
8.9	ITer uitvoering van de intentieovereenkomst tussen de initiatiefnemer en de gemeente Barneveld, wordt door bureau Berenschot en Prorail gewerkt aan het bepalen van de voorkeursvariant voor de ontsluiting op het hoofdrailnet. Op basis daarvan wordt door Prorail een offerte opgesteld voor de totale kosten van de uitwerking. Deze offerte is nodig voor het beschikbaar stellen van de toegezegde bijdrage van de provincie Gelderland.
8.10	De inspanningen voor de samenwerking tussen voedselproducerende bedrijven in de regio (met een zwaartepunt aan de noordkant van de regio), onderwijs en overheid richten zich in eerste instantie vooral op de human capitalvraagstukken, maar daarna o.a. ook op innovatie. Binnen het Food Production Cluster zetten we samen met het bedrijfsleven en onderwijs vol in op de vestiging van Food Academy Nijkerk. Doel is om in september 2019 in Nijkerk een MBO BBL foodopleiding te starten en het jaar daarna een MBO BOL foodopleiding, gevolgd door MBO food en techniek en MBO food en logistiek

VERANTWOORDING WERKPROGRAMMA'S

Nr.	Project	Eigenaar of trekker	partners		Status									
			overheid (regio)	onderwijs/onderzoek ondernemers	Voorbereiding					Realisatie				
			Niet gestart	Vooronderzoek	Goedgekeurd PVA + begroting/dekking	Uitvoering gestart	0 - 20% (Indicatie van vordering project)	20 - 40%	40 - 60%	60 - 80%	80 - 100%	Financiële voortgang t.o.v. begroting	Voortgang	
9 Werkprogramma Werkgelegenheid														
9.1	Doorontwikkeling STAM	Arbeidsmarktregio, Rigo van Raai	X	X	X			✓	●	●	●			
9.2	Doorontwikkeling WSP	Werkgeversservicepunt, Jan Hondebrink	X	X		✓		✓	●	●	●			
9.3	Realisatie banenafspraken	Arbeidsmarktregio, Steven Hubeek	X	X				✓	●	●	●			
9.4	Jongeren en werk (JBM)	Ede, Michiel de Wind	X	X	X			✓	●	●	●	●		
9.5	Statushouders en werk	Renkum, Ton Fransen	X	X	X			✓	●	●	●			
9.6	Doorontwikkeling leren en werken	Arbeidsmarktregio, Rigo van Raai	X	X	X			✓	●	●	●			
9.7	Big Day Foodvalley 2019	Ede, Michiel de Wind	X	X	X			✓	●	●	●			
9.8	Communicatieopgave	Arbeidsmarktregio, Rigo van Raai	X					✓	●	●	●			
9.9	GGZ en werk	Arbeidsmarktregio, Karin Bosga	X	X				✓	●	●	●			
9.10	Werkbudget Arbeidsmarktregio	Arbeidsmarktregio, Rigo van Raai	X					✓	●	●	●			
9.11	Programma ICT Campus, pijler ICT Werkgelegenheid							✓	●	●	●			

LEGENDA VOORTGANG

project voortijdig gestopt	vertraging dreigt	verloopt conform planning	vertraagd
----------------------------	-------------------	---------------------------	-----------

9 Werkprogramma Werkgelegenheid Opmerkingen	
9.1	Begin 2018 is ingestemd met het werkplan 2018. Daarbij wordt langs 4 actielijnen gewerkt aan het optimaliseren van de regionale arbeidsmarkt. Het bestuur Strategische Arbeidsmarkt-tafel komt 4 keer per jaar bijeen. Uitdaging is de energie vast te houden, de netwerksamenwerking verder op en uit te bouwen en aansluiting te vinden met economische ontwikkelingen. Onderzocht wordt enerzijds of en hoe Regionaal Werkbedrijf en Stam tafel samenwerken of samen gaan en anderzijds hoe de verbinding tussen Stam en stuurgroep triple helix moet worden vormgegeven.
9.2	Er zijn al een aantal stappen gezet in de doorontwikkeling van het WSP (werken subregio's, binnendienst), maar er een aantal andere onderwerpen moeten nog verder worden opgepakt (doorontwikkeling werkgeversdienstverlening, inzicht werkzoekenden). Doelstelling is borgen dat accountmanagers netwerken onderhouden onafhankelijk van de conjunctuur. Bekeken wordt of de werkgeversbenadering door onderwijs een plek moet krijgen.
9.3	De realisatie van de banenafspraken ligt op koers. Met name bij de markt en via uitzend- en inleenbanen worden veel banen gerealiseerd. De overheid blijft nog achter. Harmonisering van regels en regelingen gaat het voor werkgevers eenvoudiger maken om mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt werk te bieden.
9.4	Het project is beëindigd en de ervaringen met het werken met een jeugdtaakmakelaar zijn gedeeld. Er moet nog een besluit worden genomen over het vervolg.
9.5	Positieve ervaringen zijn opgedaan met het ontwikkelen van een aanpak voor deze doelgroep. Bij gemeenten en WSP zijn dedicated medewerkers aan de slag om met maatwerk statushouders te matching naar stageplaatsen en betaald werk. De ervaringen met werkgeversdienstverlening zijn positief en laten mooie realisatiecijfers zien. Aandachtspunt is het inbedden van de werkwijze in de reguliere aanpak wat komt door de extra aandacht bij deze groep voor de taalontwikkeling, het culturele aspect en de inburgeringsplicht. Voor 2019 zal de nadruk liggen op de ontwikkeling van inburgering op de werkplek.
9.6	Ondanks het feit dat er al langere tijd (sinds eind 2017) geen projectleider is, worden goede resultaten geboekt met het project leren en werken, zoals onlangs in de zorg. Doorontwikkeling naar Leven lang ontwikkelen wordt opgepakt. Vacature voor een nieuwe projectleider is uitgeschreven. Met tijdelijke financiering worden 'quick wins' gerealiseerd.
9.7	De Big Day Foodvalley is in 2018 voor de 2e keer georganiseerd. Op basis van de positieve ervaringen komt er in 2019 een vervolg.
9.8	Communicatie is onderdeel van alle projecten van het werkprogramma en loopt conform planning. Met name op het onderdeel 'naamsbekendheid WSP' willen we in 2018 nog een impuls geven.
9.9	Er worden per subregio kennisessies georganiseerd en er wordt ervaring opgedaan met IPS trajecten. De inbedding in de reguliere organisatie is aandachtspunt voor de 2e helft 2018.
9.10	Loopt conform planning.
9.11	Binnen deze pijler van het ICT Campusprogramma lopen diverse projecten waaronder project Grow IT, waarin WSP, gemeente Veenendaal, stichting ICT Valley en CTC (computer trainingscentrum) samenwerken voor trajecten met ICT training en baangarantie.

VERANTWOORDING WERKPROGRAMMA'S

Nr.	Project	Eigenaar of trekker	partners		Status											
			overheid (regio)	onderwijs/onderzoek ondernemers	Voorbereiding					Realisatie						
			Niet gestart	Vooronderzoek	Goedgekeurd PVA + begroting/dekking	Uitvoering gestart	0 - 20% (Indicatie van vordering project)	20 - 40%	40 - 60%	60 - 80%	80 - 100%	Financiële voortgang t.o.v. begroting	Voortgang			
10 Werkprogramma Voedsel & Circulaire Economie																
10.1	Voedselvisie*	RFV Programmaleider vacant & Marlies Knol	X													
10.2	Voedselvisie cafetariamodel*	RFV programmaleider vacant & Marlies Knol	X													
10.3	Circulaire economie*	Rabobank, Mariska de Kleine	X	X	X	✓	●									
11 Werkprogramma Duurzaamheid																
11.1	Regionale energievisie	Veenendaal, Fenna Aarts	X				✓	●	●	●	●					
11.2	Ontwikkeling energieprogramma*	Veenendaal, Fenna Aarts	X				✓	●								
11.3	Regionale klimaatop*	Veenendaal, Fenna Aarts	X			✓										
11.4	Energie-aanpak bedrijven	Ede, Erik van Tol	X		✓											
11.5	Regionaal energieloket	Nijkerk Pieter-Tjeerd Westra	X	X	X		✓	●	●	●	●					
11.6	Faciliteren energie-initiatieven	Veenendaal Fenna Aarts	X			✓	●									

LEGENDA VOORTGANG

project voortijdig gestopt	vertraging dreigt	verloopt conform planning	vertraagd
----------------------------	-------------------	---------------------------	-----------

10 Werkprogramma Voedsel & Circulaire Economie Opmerkingen	
10.1	De uitvoering van de voedselvisie wordt in in triple helixsamenwerking opgepakt. Daardoor staat de voedselvisie in de werkprogramma's (GR) en in het uitvoeringsprogramma van de triple helix. Zie 6.1 t/m 6.3.
10.2	De uitvoering van de voedselvisie wordt in in triple helixsamenwerking opgepakt. Daardoor staat de voedselvisie in de werkprogramma's (GR) en in het uitvoeringsprogramma van de triple helix. Zie 6.1 t/m 6.3.
10.3	Circulaire economie wordt in in triple helixsamenwerking opgepakt. Daardoor staat dit onderwerp in de werkprogramma's (GR) en in het uitvoeringsprogramma van de triple helix. Zie 3.3. Inmiddels is de kwartiermakersfase bijna afgerond en ligt een programmaplan Circulaire Economie voor aan bestuurders. De kick-off kan bij goedkeuring eind januari plaatsvinden.
11 Werkprogramma Duurzaamheid Opmerkingen	
11.1	Het regiobestuur heeft in september ingestemd met de Startnotitie Energievisie Regio Foodvalley en een programmatische aanpak van de energietransitie. Raden zijn geïnformeerd hoe de regio wil omgaan met hun wensen en bedenkingen.
11.2	De prioriteit ligt bij de voorbereiding van de Regionale Energie Strategie (RES). Een halfjaar na het tekenen van het Klimaatkoord moet onze regio een bod doen over haar bijdrage aan het terugdringen van het CO2-verbruik met 49% in 2030 t.o.v. 1990. Werving benodigde extra ondersteuning in voorbereiding.
11.3	Geen regionale klimaatop. In 2019 willen we stakeholders uitnodigen voor energie- en ruimteateliers om goed inzicht te krijgen in de ruimtelijke mogelijkheden van onze regio voor inpassing van grootschalige energie-opwek. In het kader van de RES.
11.4	Subsidie per gemeente beschikbaar gekomen van provincie Gelderland. Per gemeente een aanpak. Regionale samenwerking geen voorwaarde gebleken.
11.5	Lopende samenwerking sinds 2014. Evaluatie wijkaanpakken en plannen 2019 ter informatie gedeeld met bestuurders Regio Foodvalley.
11.6	Provincie Gelderland heeft voor de regio en de gemeenten een Energiemix laten opstellen volgens het Energie Transitie Model. Hier waren geen middelen voor nodig. Verder geen initiatieven.

VERANTWOORDING WERKPROGRAMMA'S

Nr.	Project	Eigenaar of trekker	partners		Status									
			overheid (regio)	onderwijs/onderzoek ondernemers	Niet gestart	Vooronderzoek	Goedgekeurd PVA + begroting/dekking	Uitvoering gestart	Realisatie					
								0 - 20%	20 - 40%	40 - 60%	60 - 80%	80 - 100%	Financiële voortgang t.o.v. begroting	Voortgang
13.4	Middeldure huur	Wageningen, Cindy van Soest	X	X				✓	●	●				
13.5	Flexibiliteit en differentiatie in woningbouw	Barneveld, Timo Wagteveld	X	X	X			✓	●	●				
13.6	Transformatie	Ede, Sunta Veerkamp	X	X		✓			●					
13.7	Promotie	RFV Timo Wagteveld	X	X			✓	●	●	●				
13.8	Huisvesting Statushouders/AMV'ers	RFV Timo Wagteveld	X				✓	●	●	●				
13.9	Huisvestingsverordening	Ede, Menno Moen	X			✓		●	●					
14 Werkprogramma Mobiliteit														
14.1	Rijnbrug	Rhemen, Ralph Backer	X				✓	●	●					
14.2	Knooppunt A1-A30	Barneveld, Peter Hekman	X	X			✓	●	●	●				
14.3	Openbaar vervoer	RFV & Veenendaal Samareh Bloemberg & Roel Dobbelssteijn	X				✓	●	●	●				
14.4	Snelfietsroutes	Veenendaal, Roel Dobbelssteijn	X				✓	●	●	●				

LEGENDA VOORTGANG

project voortijdig gestopt	vertraging dreigt	verloopt conform planning	vertraagd
----------------------------	-------------------	---------------------------	-----------

13.4	Eigenaar/adoptiegemeente organiseerde dit jaar een expertmeeting en symposium. Momenteel wordt gewerkt aan marktonderzoek en verslaglegging.
13.5	Voor gemeenten Barneveld, Ede, Wageningen is een vraag-aanbodonderzoek en kansenverkenning opgeleverd voor flexibele woonvormen. Momenteel worden concrete initiatieven verkend. Daarnaast is interviewronde langs 4 grootste gemeenten gehouden naar praktijkervaringen en mogelijkheden voor samenwerking. Binnenkort wordt gestart met Verkenning naar extra bouwcapaciteit in gemeenten.
13.6	Bevindt zich in oriënterende fase.
13.7	Sinds 2017 wordt intensief met Unilever samengewerkt i.h.k.v. nieuwe vestiging in Wageningen. Op 21 september was er een geslaagde beurs met stand van 4 gemeenten onder de 'regio' op huidige locatie in Rotterdam.
13.8	Er is een Platform AMV/statushouders ingesteld waaraan de gemeenten en COA deelnemen. Komt 3-4 keer per jaar voor afstemming bijeen. Evaluatie van 1e halfjaar samenwerking heeft plaats gevonden.
13.9	Het regionale onderzoek naar schaarste sociale huursector wordt binnenkort opgeleverd.
14 Werkprogramma Mobiliteit	
14.1	Gedeputeerde Staten van beiden Provincies hebben een voorstel gedaan voor verbreding van de Rijnbrug voor 2x2 rijbanen. Op 10 december neemt Provincie Utrecht een besluit over het voorstel en op 19 december Provincie Gelderland.
14.2	Het Rijk start een MIRT-verkenning naar het knooppunt.
14.3	Regio heeft gereageerd op concept PVE van OV-Consessie Gld. Regio blijft nauw betrokken bij verdere ontwikkelingen OV bij beiden provincies en ook de landelijke ontwikkelingen 'Toekomstbeeld OV'. 18 oktober heeft de regio een brief gestuurd naar beiden provincies over de voorkeur van de regio op de treinbediening Schiphol/Utrecht-Arnhem/Nijmegen.
14.4	In het kader van de Bereikbaarheidsagenda is een herziene kaart met het gewenste netwerk opgesteld.

Nr.	Project	Eigenaar of trekker	partners		Status									
			overheid (regio)	onderwijs/onderzoek ondernemers	Voorbereiding					Realisatie				
			Niet gestart	Vooronderzoek	Goedgekeurd PVA + begroting/dekking	Uitvoering gestart	0 - 20% (Indicatie van vordering project)	20 - 40%	40 - 60%	60 - 80%	80 - 100%	Financiële voortgang t.o.v. begroting	Voortgang	
14.5	Wepod	Ede & Wageningen, Bas Tutert & p.m.	X	X			✓	●	●					
14.6	Netwerkvisie (evaluatie en update)	RFV, Samareh Bloemberg	X	X	X		✓						●	
6 Regionale Voedselvisie														
6.1	Eiwittransitie	RFV & Aeres Programmamanager (vacant) & Bastiaan Pelikaan	X	X	X	✓		●						-
6.2	Terugdringen van voedselverspilling	RFV Programmamanager (vacant) & Lisette Veldjesgraaf	X	X	X		✓			●				-
6.3	Het verkorten van voedselketens	RFV Programmamanager (vacant) & projectleider	X	X	X		✓	●						-

LEGENDA VOORTGANG

project voortijdig gestopt	vertraging dreigt	verloopt conform planning	vertraagd
----------------------------	-------------------	---------------------------	-----------

14.5	Er vindt een verkenning plaats met ROC A12 over een samenwerking en Provincie Gld is bereid een projectcoördinator in te huren.
14.6	De evaluatie en herijking is afgerond. De bereikbaarheidsagenda ligt voor wensen en bedenkingen bij de Raden. De kosten voor het opstellen van de agenda zijn betaald door Provincie Gelderland.
6 Regionale Voedselvisie	
6.1	De eiwittransitie is een van de speerpunten van de regionale voedselvisie die als eerste wordt opgepakt. Doel is om een versneling te brengen in de productie en het gebruik van nieuwe of alternatieve eiwitten die goed passen in een duurzame en gezonde consumptie. Vanwege het ontbreken van een programmamanager is er (nog) geen programma beschikbaar en worden projecten op dit moment waar mogelijk opgepakt. Er is echter maar zeer beperkte capaciteit beschikbaar.
6.2	In de tweede helft van 2018 is in 5 gemeenten gestart met het regionale project "Restaurants van Morgen". Bij 20 van de 27 deelnemende restaurants zijn nulmetingen afgenomen over voedselverspilling en zijn tips over het terugdringen hiervan gegeven. De overige 7 volgen in januari 2019. Een vervolgaanpak voor 2019 wordt nader uitgewerkt.
6.3	Het verkorten van voedselketens (van boer tot bord) is één van de prioriteiten van de uitvoering van de voedselvisie. Doel is meer regionaal geproduceerde voeding in de regio af te zetten. Doelen hierbij zijn onder andere verduurzamen van de productie, eerlijke prijzen voor boeren en een efficiënte en duurzame logistiek te realiseren. De masterclass korte ketens wordt op dit moment ontwikkeld. Er zijn zowel in Wageningen, Ede en Barneveld stappen gezet voor een lokaal samenwerkingsverband. Daarnaast bieden de bedrijfsrestaurants van Wageningen, Ede en Barneveld steeds meer lokale producten. Er is vanuit regionaal verband subsidie aangevraagd bij Provincie Gelderland (POP3). Hiermee worden vier programmalijnen uitgewerkt die in januari 2019 starten. Dit zijn versterken en faciliteren regionale samenwerking; verbeteren/vormgeven van de gezamenlijke marketing en communicatie; restromen gebruiken en kringlopen sluiten (circulaire voedselketen); professionaliseren regionale groente- en fruitketen.

Colofon

Groei is een uitgave van
Regio Foodvalley
Tekst: APA Tekst

Fotografie: APA Foto
Vormgeving: Van Lennep.eu
©2018